

כן, זה קרוב אליך...

אני מרגיש מחובר ליהדות, אבל יש לי הרבה שאלות ותהיות.
איך הספר הזה יכול לעזור לי?

ספר התניא נכתב כדי להשיב על שאלות. זהו ספר שחובר לפני מעל מאתיים שנה על-ידי רבי שניאור זלמן מליאדי, מייסד חסידות חב"ד, המכונה גם "אדמו"ר הזקן".

לפני שכתב את התניא, היה אדמו"ר הזקן מקבל אנשים לפגישות אישיות, מייעץ להם ומשיב להם על שאלותיהם. עם הזמן גבר זרם הפונים עד שאי-אפשר היה לקבל את כולם, ואז ריכז אדמו"ר הזקן את התשובות לכל השאלות הללו בספר - ספר התניא.

אילו שאלות נשאל האדמו"ר הזקן בכל אותן שנים? אנחנו יכולים כמובן רק לנחש, אבל מן התוכן של פרקי התניא אפשר להבין שהרבות שביקשו את עצתו של אדמו"ר הזקן שאפו למצוא עומק ומשמעות בתוך השגרה של קיום המצוות, וביקשו לכוונן מערכת יחסים אמיתית ועמוקה עם הקדוש ברוך הוא.

נכון, מסתבר שעולמנו אינו זהה במאת האחוזים לעולמם של תלמידי בעל התניא לפני מאתיים שנה, אבל דבר אחד בוודאי נשאר כשהיה - הנשמה שבתוכנו, שעדיין מחפשת ועדיין מתגעגעת, וגם היום היא מבקשת מאתנו למצוא מענה אמיתי לצימאון שלה.

המסורת החסידית רואה בתניא ספר מקודש שנכתב מתוך מבט שצופה על-פני דורות, ומבטיחה שכל אחד יוכל למצוא בספר התניא תשובות לשאלות ולתהיות שלו. מתוך ההנחה הזאת נכתב הספר הזה, שבו ניסחנו מחדש כ-100 שאלות שמטרידות את בני הדור שלנו ושאפשר למצוא להן מענה בין דפי התניא. הספר עוקב אחר סדר פרקי התניא, ולצד השאלות והתשובות מופיעה בו גם תמצית בהירה ועשוית של תוכן כל אחד מהפרקים. אנחנו ממליצים לך לעבור על רשימת השאלות ולזהות את השאלה "שלך", וממנה לגלוש אל תוך עולם התוכן הרחב והעשיר של התניא. בין הפרקים פיזרנו גם אי-אלו טעימות מתוך התניא בלשונו המקורית.

את הספר יזם והגה הרב אליעזר שם-טוב, המכהן כרב וכשליח חב"ד באורוגוואי שבדרום אמריקה. על בסיס שנים רבות של עבודת קודש מול כל סוגי הקהלים והתמודדות עם מגוון רחב של השקפות וסגנונות חשיבה, שרטט הרב שם-טוב את היסודות לשאלות והתשובות המופיעות בספר. מלאכת הניסוח, העריכה וכתובת התמצית המופיעה לצד כל פרק נעשתה בעיקרה בידי של דובי ליברמן, והושלמה על-ידי הרב יצחק קפלן והרב משה שילת. מובן שהרעיונות המופיעים כאן משקפים רק את הבנתם של הכותבים, והאחריות לכל האמור בספר מוטלת עליהם בלבד.

לסיום, חשוב לזכור שדבר אינו יכול לשמש תחליף ללימוד רציני מתוך המקורות בסיוע הדרכה מתאימה. אנו מקווים שהקריאה בספר זה תעורר את החשק להמשיך ולשאוב מים חיים מן המעיין עצמו.

ספריית קרוב אליך

תניא לאנשים כמוך וכמוני
Tanya for people like you and me
הרב אליעזר גרשון שם-טוב
דובי ליברמן

הדפסה שניה
אלול תשע"ז
ספטמבר 2016

הגהה: ישראל לאופר
עימוד ועיצוב כריכה: 'סטודיו דוסה'

יוצא לאור על-ידי קרוב אליך
ת.ד: 36251 ירושלים
דוא"ל: qarov.elecha@gmail.com

© כל הזכויות שמורות

פרק
א

מה אתה
יודע על
עצמך?

■ הפרק הראשון של ספר התניא יכול לכלכל כל אחד. בקריאה ראשונה לא ממש ברור מה הנושא, מאיפה מתחילים, למה קופצים משאלה לשאלה ולאן כל זה מוביל. אבל מדובר בסך הכל במבנה ספרותי שמקובל בכל רחבי ארון הקודש היהודי העצום. קודם כל שואלים שאלות. בדרך כלל הן באות בצורות. תוקפות את תמונת העולם המוכרת מכמה וכמה כיוונים, גורמות לקורא להבין שבעצם הוא לא יודע שום דבר. רק אז, כשיש תיאכון ללמוד ולדעת, מתחיל המחבר לפרוש את התמונה האמיתית במהלך מסודר ומובנה.

השאלות שעולות בפרק הראשון הן שאלות יסודיות מאוד. אדמו"ר הזקן זורק לנו מושגים כמו צדיק, רשע ובינוני. מסביר לנו שלא רק שאנחנו לא מבינים אותם באמת, אנחנו אפילו לא יודעים לומר איפה אנחנו על הסקאלה. מהדיון התיאורטי הזה נגזרת גם בעיה קיומית: איך אנחנו אמורים להרגיש עם עצמנו? להיות בשמחה על הטוב שבנו? לדאוג ולחשוב ככובד ראש על המקומות שצריכים תיקון? יש מקורות סותרים והעסק מורכב.

דמות שניקח אתנו הלאה היא רבה, מגדולי האמוראים (חכמי התלמוד). רבה היה דבוק בתורה בכל רגע, והתלמוד מספר שכשמלאך המוות היה צריך לקחת את נשמתו - הוא פשוט לא הצליח להתקרב אליו. סיפורים מופלאים מאוד מסופרים על מעשי נסים שהתרחשו סביבו, בקיצור - רבה היה הכי רחוק שאפשר מ"דגיל". רבה מאתגר את המושגים שלנו כשהוא מגדיר את עצמו בפני תלמידו אביי כ"בינוני", באמצע כזה, לא צדיק ולא רשע. את זה קשה מאוד להבין, ומכאן מתחיל אדמו"ר הזקן לבנות את הציר המרכזי של ספר התניא, שמכונה גם "ספר של בינונים".

ייקח לנו עוד זמן עד שנגיע אל ההגדרה המגובשת של הבינוני (זה יקרה רק בפרק יב). אבל היסוד מונח כבר כאן, יחד עם הבנה חדשה של "צדיק" ו"רשע": יש שני קצוות ואמצע, אבל לא לפי המאזן הכמותי של עבירות/מצוות אלא לפי המהות הפנימית. הצדיק כולו טוב, הרשע כולו רע, הבינוני כולל בתוכו טוב ורע - אבל מסוגל להגביר את הטוב על הרע. ככה זה בשחור ולבן. את כל הגוונים שבאמצע נפגוש בפרקים הבאים.

את הפרק אנחנו מסיימים עם הידיעה המכוננת שאם לכל בני האדם יש נפש אחת, הרי שלנו יש שתי נשמות - אחת בהמית ואחת אלוהית. מה, אנחנו בהמות? כן. גם. אנחנו יצורים עם תפקודי חיים ביולוגיים שאין בהם שום דבר ששונה מהותית מאלו של הבהמות. דרך אחרת לתאר את הנפש הזו היא כמו קליפה שעוטפת את הפרי, יש בה גם טוב ויש לה תפקיד - אבל היא בסך הכל קליפה.

מה הקטע הזה שמכתיבים לי איך לחיות את החיים שלי? למה אני לא יכול לחיות את החיים שלי איך שבא לי? לדעתי אני יכול להיות אדם טוב, הגון וישר, גם בלי להיות "דתי".

בריוק מפני שאתה אדם הגון וישר עליך לחיות את החיים שלך על-פי התורה, כי התחייבת.

לפני שנולדת נשבעת: אהיה צדיק ולא אהיה רשע! בגלל זה הכניסו אותך ל"עסק". תאר לעצמך אדם שנכנס לעבוד בחברה, נשלח מעבר לים כדי לקדם את מטרות החברה, ואז, כשהגיע למחוז חפצו עם רשימת מטלות מדויקת, החליט שהוא מעדיף לבלות על חוף הים – כמובן מבלי להפריע לאף אחד... האם אדם כזה הוא איש ישר?

אבל מה, ייתכן שהוא שכח את ההתחייבות שלו, או ששכח למה בכלל התחייב לעבוד במקום לבלות.

התניא בא להזכיר לנו שיש התחייבות מצדנו, ולהסביר לנו על מה בעצם התחייבנו.

כשאנחנו נזכרים בשבועה, זה גם משביע (מלשון שובע) ונותן לנו מוטיבציה לוותר על הביילוי ולדבוק במטרה בשמחה ובמרץ על אף האתגרים, הפיתויים והקשיים.

לעשות מה שצריך זה חשוב מאוד, אבל עבודת ה' זה הרבה יותר. אם בשבילך להיות יהודי זו רשימת מטלות, אז בטח תשמה מאוד לדעת שעוד לא גירדת את הקצה של מה שהחיים שלך באמת מציעים לך. יהודי טוב הוא מישהו שיש לו מערכת יחסים אישית עם הקב"ה. מישהו שנאבק לעשות את הדבר הנכון כי הוא משתגע להתקרב אל האמת, אל הקדושה, כי הוא מפחד פחד מוות להיות מנותק, רחוק. אבל אפשר גם להיות סתם אדם שעושה מה שצריך וחי לו את חייו בלי ששום דבר ישנה לו באמת. עם מי אתה מזדהה?

בכלל, שתדע, להיות יהודי ובפרט יהודי צדיק זה לא רק עניין של כמות, אלא של איכות. אדמו"ר הזקן אומר שאנחנו מתבלבלים לפעמים בין צודק לצדיק: צודק הוא מי שיש לו יותר מצוות מעבירות בחשבון סופי, וגם לזה יש בוודאי משמעות גדולה, אבל צדיק הוא מי שהלב שלו שייך לה' – ולה' בלבד. מי שהנשמה שלו צועקת אהבה לתורה והנפש שלו בוערת כשהוא מקיים מצווה.

3 | הדרך לפריצת דרך

אם רק היה אפשר להיות "דתי בלב" וזהו. אני דווקא מתחבר לעקרונות של היהדות. אבל כשזה מגיע למעשים, זה פשוט לא מתלבש עליי! לפרט? סבבה. אל"ף, אני כנראה פשוט עצלן מדי. יש כל-כך הרבה מצוות ודקדוקים, שאני חוטף דיכאון רק מלחשוב עליהם. בי"ת, דווקא מתאים לי ליהנות מכל מיני דברים, אני לא מתחבר לשבירת תאוות. גימ"ל, "והגית בו יומם ולילה"... מה עם סתם לזרום ולהסתלבט? דל"ת, לא מתאים לי לקבל על עצמי סמכות של רב. יש לי אופי מרדני, עצמאי.

נשמע רחוק מאוד? אגלה לך סוד. לא באמת מצפים ממך להיות צדיק מהסוג הזה. גם אם תהיה "בינוני" זה מצוין. לא, אל תתאכזב: "בינוני" הוא לא יהודי סוג ב'. מהו בינוני? ובכן, בריוק לשם כך נכתב "ספר של בינונים", שהוא שמו השני של ספר התניא – מה שאומר שאת התשובה המלאה תגלה בדפים הבאים.

יפה שאתה מכיר את עצמך כל-כך לעומק, ומצוין שאתה יודע לומר בכנות מה אתה מרגיש שמתאים לך ומה לא. אבל האם יכול להיות שיש מישהו שמכיר אותך טוב יותר? אתה מתאר רשימה של תופעות, ונראה שברור לך שהתופעות הללו הן "אתה" באמת. אבל אולי מדובר באיזו קליפה חיצונית שהתלבשה עליך ומכסה על "אתה" האמיתי? אולי זו סתם תוצאה מהרגלים רעים? ואולי זו אכן תמונה אמיתית, אבל חלקית?

האם ייתכן שהפסקנות הזו, שבה אתה מנסה לברוח מכל מה שמרגיש לך זיוף, בעצם עומדת בינך ובין האמת הכי אמיתית והכי נסתרת שלך?

אדמו"ר הזקן מסביר שאתה צודק ולא צודק. צודק, כי יש לך נפש שמורכבת מכל יסודות הטבע ומשקפת את כל הטוב והרע שיכולים לצמוח מהם. יש לך עצלות של יסוד העפר ותאוותנות של יסוד המים וגאוה של אש ובטלנות של רוח. אבל בעיקר אתה לא צודק – כי כל זה שייך לנפש החיצונית שלך, הנפש הבהמית (או בשם אחר – הנפש הטבעית). הרבה יותר עמוק ממנה נמצא ה"אני" האמיתי, שהוא נפש אלוהית עם כנפיים שמוכנות לקחת אותך בכל רגע לעולם אחר לגמרי.

ומזה יוצא לנו דבר חשוב ומצמיח מאוד: הקשיים שאתה מרגיש נראים לך אולי כמו מבוי סתום, נקודות של חיכוך שתמיד היו ותמיד יהיו, אבל האמת היא שהם מקפצות שמאתגרות אותך בנקודות שבהן אתה אמור – ויכול, ובפנים בפנים גם רוצה מאוד – לפרוץ דרך ולצמוח להיות יצור אחר לגמרי, ברייה חופשית.

משל למה הדבר דומה? אתה הולך בדרך ונתקל

2 | יהדות של איכות

אז מה הסיפור עכשיו עם החסידות ועם התניא? באמת, יש הרבה ספרים על המדף. תסבירו לי בבקשה: להיות סתם יהודי טוב, ששומר שבת ואוכל כשר ועושה מה שהתורה מחייבת, זה לא מספיק?

בגזע ענק של עץ ששוכב לרוחב השביל. אי-אפשר לעבור מעליו ואי-אפשר לעקוף אותו. האם מדובר במחסום בלתי עביר, או בהזדמנות פז לחטוב לעצמך קצת חומרי בעירה שיפיקו לך אור וחום?

קודם כל תידגע, אף אחד לא מתכוון פה לזלזל בטוב שיש בך באופן טבעי. זה שהתורה מצווה על דברים טובים כאלה, זה לא כי היא מדברת לאנשים רשעים שלא היו מרחמים או מתנהגים יפה באופן טבעי. הסיבה היא אחרת לגמרי: התורה מספרת לך שאתה לא רק טוב, אתה גם א-לוהי. להיות נחמד, זה חלק קטן מאוד מהתמונה. מיהודי מצפים לראות את התמונה הגדולה: להבין שהיחס להורים הוא לא רק 'להיות בן אדם', אלא משהו אחר לגמרי. לקלוט שמה שבאמת אמור לעניין אותו זה לא הטבע, אלא מה שמעליו.

אדמו"ר הזקן מסביר שזה גם ההבדל בין יהודי לגוי. תכל'ס, לא חסרים גויים שהם אנשים הגונים, מוסריים, אפילו גומלי חסדים! אז מה הרווחנו מזה שאנחנו יהודים? מה השתנה?

פשוט - גוי יכול להיות טוב, אבל רק בגבולות של הטוב הטבעי. יש הרבה טוב בעולם. הפרות מיניקות את העגלים שלהן, הנשר מביא במקור שלו אוכל לגוזליו, הכלב הוא ידידו הטוב של האדם ויש ציפור קטנה שמנקה את השיניים של ההיפופוטם. נפלא להיות בעולם כזה, ונפלא עוד יותר כשגם בני אדם - מכל העמים - מתגברים על נטיות שליליות ומבטאים את הטוב שהקב"ה שתל בהם בצורות רבות.

אבל להיות יהודי זה להיות כחלק מעולם גדול, קדוש ומופלא לאין שיעור. כשיהודי עושה את אותם הדברים הוא לא רק מבטא את הרגש הטוב הטבעי שלו, אלא פורץ את גבולות הטבע ומביא אל העולם את הממד האלוקי שמעבר לטבע. בעוד הטוב הטבעי הוא מוגבל - כל יצור מיטיב רק בהתאם לתכונותיו - הטוב האלוקי הוא אינסופי.

4 | הטוב והיותר טוב

מעצבן אותי שצריך לכבד הורים בגלל שזו מצווה, להחזיר אבדה בגלל שכתוב בתורה, לרחם על יתום ואלמנה כדי לצאת ידי חובה. אני אעשה את כל הדברים האלה בגלל שאני בן אדם טוב! בשביל מה צריך שזו גם תהיה מצווה?

■ בפרק הקודם אדמו"ר הזקן הציב מראה מול פרצופנו, והכריח אותנו להכיר בקיומו של היסוד החייתי בתוכנו – נפש בהמית. בפרק הזה הוא זורק אותנו לקיצוניות הנגדית ומראה לנו את הנפש הא־לוהית, היסוד הא־לוהי שבנו. זה חידוש גדול הרבה יותר. יש מצב שחשדנו שאנחנו מתנהגים לפעמים כמו בהמות. אבל שיש בתוכנו "חלק א־לוה ממעל ממש" (לשון המקור, לא נגענו) – זה מעל ומעבר לכל הציפיות שלנו מעצמנו.

מה המשמעות? כשה' ברא את אדם הראשון הוא נפח באפיו נשמת חיים, כביכול הוציא מתוכו ניצוץ של חיים וטמן אותו בתוך האדם. הפעולה המיוחדת הזו, שלא נמצאת בכריאת הדומם, הצומח והחי, רוקמת בין הקב"ה ובין האדם קשר של אב ובנים. הרי גם הבן מתהווה מזרעו של האב שנובע מפנימיותו.

כל בני האדם הם בראיו של הקב"ה, אבל לא כולם זכו לכינוי "בנים". הסגולה המיוחדת הזו עברה מדור לדור אצל אנשים מיוחדים מאוד עד שהגיעה אל אברהם אבינו, אל יצחק ואל יעקב – שזכה לבנות אומה שלמה שעליה נאמרו הפסוקים "בני בכורי ישראל", "בנים אתם לה' א־לֹהֵיכֶם". כיום, בניה מוכרים בעולם בשם "יהודים" או "בני ישראל".

מלבד המשמעות הקיומית האדירה שיש בעובדה שאנו "בניו" של הבורא, נושאי חלק א־לוה ממעל בתוכנו, יש כאן פתח של דיון גם בשאלה חברתית מרתקת. האם כל בני ישראל שווים, או שישנם "מעמדות" שונים בתוך עם ישראל?

אדמו"ר הזקן חד מאוד בקביעתו: כל יהודי נושא בנשמתו חלק א־לוה ממעל ומכאן שכולם בנים, כולם קשורים, כולם דבקים באבא שבשמים. מצד שני, אי־אפשר להתעלם מן המציאות, המראה לנו שיהודים שונים זה מזה ברגישות שלהם לקדושה, במסוגלות שלהם לדבקות א־לוהית. איך זה ייתכן?

מכירים את הציורים הגדולים האלה, שרק כשאתה מתקרב אליהם אתה מבחין שהם עשויים מאלפי אותיות קטנטנות? אז דמיינו שאתם רואים דמות אדם, עצום בגודלו, שמה שמרכיב אותו הם אלפים ורבבות של בני אדם קטנים, זעירים. האדם הגדול הוא עם ישראל כולו, שהוא מהות אחת (על כך נלמד בפרק לב), והאנשים הקטנים הם כל הנשמות הפרטיות, פלוני ואלמוני ופלמוני. עכשיו קל לראות שיש פלוני שקיבל שיבוץ במצח ואלמוני שמקומו ברגל השמאלית ופלמוני שבכלל ירד עד העקב. כולם שווים, כולם חלק מהאומה הישראלית ולכן כולם בנים, אבל ברור שלכל מיקום יש משמעות. יש לבן מוח ויש לו אוזניים, יש לו רגליים ויש לו אפילו ציפורניים. גם הציפורן היא חלק מהבן, אבל היא בכל זאת ציפורן ולא מוח. יש הברדל. והערה חשובה: כל האיברים קשורים לאותו עומק עצום של חיים א־לוהיים על־ידי נשמות ה"ראש", מנהיגי ישראל שבכל דור ודור. גם מי שלא מאמין בהם מקבל מהם, בדרך זו או אחרת.

פרק

ב

חלק
א־לוה
ממעל
ממש

אני מאמינה במה שאני יכולה לראות, לשמוע, לטעום, להריח או למשש. א-לוהים הוא לא אף אחד מאלה, אז איך אני אמורה להאמין בו?

את מתארת את חוויית החיים הפשוטה והבסיסית שלך, אך יש בקיום שלך גם קומות נוספות. למעשה, אני די משוכנע שאם תתכונני בכנות בחיך תמצאי שהיו לך פה ושם גם חוויות אחרות, תחושות שלא יכולת למשש או לראות ובכל זאת ידעת שהן שם. המוח שלנו אוהב להיות עצלן, ולכן הוא דוחף חריגות שכאלה למגירת ה"בלתי מוסבר" ומעדיף להשאיר אותן שם. אבל אם, בכל אופן, מתחשק לך לדעת מנין באים הדברים שאותם לא תופסים בחמשת החושים, התשובה היא: הנפש הא-לוהית.

נפש א-לוהית, על-פי מילון אדמו"ר הזקן, היא "חלק א-לוה ממעל" – משהו מהקב"ה שנמצא עמוק בכל נשמה של יהודי או יהודייה. הנפש הזו, שהיא הסוד האמיתי של חיינו, עטופה בתוך הנפש הבהמית ולכן בדרך כלל צריך לרצות ולחפש כדי להבחין בה. ממש כמו שהנפש הבהמית רגישה לטעם, לריח ולמגע, כך הנפש הא-לוהית רגישה לכל מה שקשור בקב"ה. היא עובדת עם חושים אחרים, שצריך לתרגל ולפתח, וצורכת "מזון" אחר, קדוש ורוחני.

אם תתעקשי להעביר הכל רק במסננת של החושים הגשמיים, באמת שלא אוכל להסביר לך מהי הנפש הא-לוהית. זה כמו לנסות להסביר לעיוור מה ההבדל בין כחול לירוק. אבל אם תתני לעצמך הזדמנות להיווכח בקיומה של הנפש הזו בתוכך, תגלי את הסימנים שלה בכל מקום. העולם שלך יהפוך למופלא, וגם החיים הרגילים יקבלו עומק ובהירות אחרים לגמרי. זו משמעותה של היכולת להכיר בקיומו של א-לוהים.

מושג ה"רבי" מתבסס על ההנחה שעם ישראל כולו הוא כמו גוף שלם שבו איברים רבים. בין השאר, המילה "רבי" היא גם ראשי תיבות של ראש בני ישראל. זה לא רק תואר כבוד או תיאור של תפקיד, אלא הגדרה של מציאות. כמו שיש לנו בגוף ראש ואיברים, כך גם בעם ישראל. כמו שבגוף הראש אחראי לנהל את האיברים ולקיים אותם בפועל, ואין איבר שלא תלוי בו

7 | מהו יהודי?

מדברים הרבה על "עם ישראל" ואני בכלל לא מבין מה הופך את כולנו לעם. בני עם אחד חולקים בדרך כלל שפה, תרבות, ומנטליות משותפת, אבל מה קושר אותי לתייר הזה מאוסטרליה שבקושי יודע להגיד "שלום", או לחרדי ההוא עם הבגדים השחורים שמדבר ביידיש?

לצורך התפקוד התקין שלו, כך בעם יש נשמות שמתפקדות בתור עין, יד, רגל וכו'; ויש גם נשמות מיוחדות שהן ראש לכולן.

האם הראש קשור אל העין יותר ממה שהוא קשור אל הציפורן? לא ולא. הוא דואג להתפתחות ולפעולה התקינה של האיבר הקטן והרחוק ביותר. גם היכולת של כל אחד מהאיברים להרגיש עונג או כאב היא באמצעות הקשר שלו לראש.

אם אתה איבר בגוף הגדול של עם ישראל, אתה מחובר לראש גם מבלי לדעת זאת. אבל מי שמודע לקשר הזה ומכוון את עצמו אליו גם מצדו, מקבל הרבה יותר בכל המובנים, ובעיקר יכול להתקשר לקב"ה באופן יותר פנימי ואמיתי.

רבים מאוד חיפשו את התשובה לשאלה הזו במהלך מסעות חיים מלאים פיתולים ומכשולים, עליות וירידות, ולא מצאו. אבל עובדת החיבור של כל נשמה יהודית לעם היהודי חזרה והתבררה פעם אחר פעם, גם ללא הסבר, גם כשכל הסיכויים היו נגדה.

מיהו יהודי? מי שעקרונות המוסר שבתורה מדברים אליו? מי שסיפורי התנ"ך מרגשים אותו? מי שחש הזדהות עמוקה עם הגורל היהודי ועם הייעוד ההיסטורי של עם ישראל? כל זה יפה מאוד, אבל לא מספיק.

יהדות היא לא תכונה, לא השקפה, לא מודעות, אלא משהו שחתום בדי-אן-איי של הנשמה. אי-שם בעולמות הכי עליונים ונסתרים יש לכל נשמותינו מקור אחד משותף, המחובר אל בורא העולם בעצמו.

מה זה אומר? שיש קשר ישיר, רציף והכרחי בינך ובינך ה', וגם בינך ובינך כל נשמה יהודית אחרת. כולנו יחד יונקים מהשורש הא-לוהי שלנו, וכולנו תלויים זה בזה, משפיעים זה על זה ומשלימים זה את זה. בלתי ניתנים להפרדה.

6 | ראש בני ישראל

חסידיים מדברים הרבה על "הרבי", ואני לא מבין: למה אני צריך את הרבי - אם אני יכול ליצור קשר עם הקב"ה בעצמו?

אני לא רוצה לכפות את היהדות על ילדיי. אני מעוניין לתת להם את החופש לבחור את דרכם באופן אישי כשיגדלו.

אם אתה בעצם אומר שאתה לא משוכנע שיש ביהדות אמת שצריך לחנך אליה, ולא נראה לך שתפקידך לזרוע בנשמות הרכות שהופקדו בידך זרעים של קדושה ושל תורה, אז באמת כדאי שתיתן לקטנטנים כמה שיותר חופש. אולי כך הם יגיעו ליהדות אמיתית. אתה הרי לא מאמין ביהדות אלא בכך ש"אין אמת אחת".

אבל אם אתה מתכוון לומר שהיית שמח שהילדים שלך יבחרו בתורה מרצונם ולא רק כי כך חינוכו אותם, דע לך שהחינוך לתורה ולמצוות כבר מהגיל הרך ביותר הוא זה שמאפשר את החופש לבחור בהן בחירה בשלה ובוגרת בגיל המתאים.

בוא נסתכל על העולם שלתוכו אתה מגדל את הילדים: האם זה עולם של בחירה חופשית? טוב ורע, אמת ושקר, מונחים להם זה לצד זה פיפטי-פיפטי ורק מחכים לחמוד שיכריע ביניהם?

התמונה האמיתית היא ממש שונה. העולם מלא מכשולים ועיכובים שמקשים על הבחירה בטוב ומקלים עד כדי גיחוך את הבחירה ברע. הסחורה של היצר הרע זמינה, נגישה, קלה להשגה ואינה דורשת שום מאמץ. הסחורה של היצר הטוב, לעומת זאת, דורשת מחשבה ומאמץ, משתלמת בגדול בסוף הדרך אך לא ממהרת 'להדליק' את מי שמחפש לעצמו חיים קלים. אז במה יבחר הבן שלך, כשיהיה גדול? אילו כלים יהיו לו לברר לעצמו את האמת בראש צלול, ללכת על הקשה והאמיתי ולא על הזיוף הזמין והמזמין?

זה התפקיד שלך. כשאתה דואג לסביבת חיים של קדושה עבור הילדים שלך, אתה מגן עליהם מפני כל הבלבולים שממלאים את העולם ועוזר להם לפתח מגיל רך את החושים הרוחניים שלהם. כשאתה מטעין אותם בכמה שיותר תורה ואהבה לה' וליהדות שלהם, אתה מאפשר להם חופש ממה שמשעבד כל-כך הרבה ילדים אחרים בני גילם וסותם להם את החייונים לקדושה. כך, כשיגיעו לגיל שבו בוחרים, יש סיכוי שתהיה להם בחירה חופשית.

ובעצם, כל זה מתחיל הרבה לפני שהילדים נולדים. בזוהר הקדוש כתוב שכל נפש מקבלת לבושים רוחניים (חיישנים) מאלו שזוכים להיות ההורים שלה. זה אומר שכשאתה דואג שההתנהגות שלך תהיה טובה יותר, טהורה יותר, קדושה יותר, אתה בעצם משיג עבור הילדים שלך תנאי פתיחה טובים יותר.

■ מה קורה כשקוראים את הפרקים האחרונים ברצינות? מה מתרחש בנו כתוצאה מכל השפלות העצמית, הביטוש והמרירות? פשוט - יחסי הכוחות משתנים. הגוף והנפש הבהמית יורדים קצת למטה, הנפש הא-לוהית עולה קצת למעלה. מה שהיה עיקר זו מעט הצדה, יוצא ממרכז התמונה, ומה שהיה עד עכשיו קצת בשוליים חוזר פנימה. כל ביטוש, כל מכה שאנחנו מכים בכלא הגשמי שלנו מבחוץ, מפוררת את חומת ה"אני" הבהמי שלנו, ומיילדת מתוכו את ה"אני" הא-לוהי.

מדובר על שינוי יסודי ומגמתי של סביבת החיים הפנימית שלנו: רצונות שמזדככים בהדרגה, דפוסי תגובה שמתעדנים, מחשבות שמתנקות ומצטללות, רגשות שמקבלים עומק חדש וחיוניות שונה.

אחד הסימנים הבולטים והחשובים ביותר שעשויים להתחולל בנו הוא הפתיחות לאהבה. בפרק זה מוסברת אחת המצוות הידועות ביותר בתורה - "ואהבת לרעך כמוך" - במלוא הלהט והעומק החסידיים. אדמו"ר הזקן מסביר מה הנימוק המושכל שעומד מאחורי הדרישה המוחלטת הזו: כל ישראל אחים ממש - כמו נפש אחת שנמצאת בכמה גופים. קביעה מעין זו היא חסרת משמעות עבור אדם שהגוף תופס אצלו מקום עיקרי, אך היא מטלטלת ומהפכת-תודעה עבור אדם שאצלו הגוף הוא רק בעדיפות שנייה.

חלק אחר בפרק מוקדש לטיפול בסוגיה שתמיד היתה רלוונטית, אבל היום עוד יותר: היחס ליהודים עוברי עבירה. הנושא הזה איננו רק עניין של השקפת עולם, אלא גם סוגיה הלכתית, ואדמו"ר הזקן מטפל בו ככזה. בסופו של דבר, הוא קובע ברורות: אהבת ישראל אינה תלויה בדבר, גם לא בתורה ומצוות. אין שום מציאות שבה האהבה הזו מסתלקת, גם אם במקרים מסוימים היא דורשת ביטוי מורכב יותר.

פרק
לב
אתנחתא:
זמן
לאהבה

“אהבת ישראל” - זה גדול מדי
 בשבילי. אני אוהב רק בני משפחה
 וחברים קרובים. “כבוד ישראל”
 נשמע לי מספיק בהחלט -
 להתייחס בכבוד ובדרך ארץ לכל
 אדם. מה רע?

לא רע. אבל אפשר יותר טוב. היכולת לחיות בשלום עם הזולת, להידבר באופן נינוח וליצור מערכות יחסים קרובות עם שכנים ומכרים מלמדת על מידות טובות ויכולת שליטה עצמית. מצבך טוב בהרבה מזה של אדם שאינו מסוגל לרסן את כעסו, או מזה שהוא כה אנוכי עד שהכל נרתעים מחברתו.

אבל דע לך, אין ביכולת המבורכת הזו ולו אחוז אחד מעוצמתה של אהבת ישראל אמיתית. היחסים הנינוחים וההרמוניים שאתה מקיים עם שכניך אינם מבטאים קרבת אמת, אלא שאיפה לשלום ולנוחות בלבד. כשאתה מברך לשלום את חבריך לכיתה אתה לא אוהב אותם, אלא נענה למוסכמה מקובלת שמגדירה מיהו אדם “נחמד” ומהי התנהגות “תקינה”.

אהבת ישראל אמיתית, מלמד אדמו"ר הזקן בפרק שכולו לב, פירושה לאהוב את הזולת כמוך - ממש! לראות יהודי שלא פגשת מעולם, ולהרגיש שאתה והוא אחים ממש. אחים מאב, אבינו שבשמים, שהוא מקור הנשמות שבכם ושכל ישראל, נשמות שלאמיתו של דבר הן נשמה אחת - גדולה, נפלאה וקדושה - שירדה בעולם הזה אל גופים מחולקים.

מסופר בגמרא שפעם בא גוי אחד להלל הזקן, נשיא ישראל, וביקש ממנו ללמד אותו את כל התורה על רגל אחת. הלל אמר לו: מה ששנא עליך, אל תעשה לחברך. זו - מצוות אהבת ישראל - היא כל התורה כולה, וכל השאר - פירוש. לך ולמד. לאיזו אהבת ישראל בדיוק מתכוון הלל הזקן? האם לדרך הארץ הבסיסית שעליה דיברת? ברור שלא.

הלל התבקש להעמיד את התורה כולה על רגל אחת, עניין אחד. לדבר צפוף, להגיע לנקודה. והוא עושה את זה, לגמרי. הוא מעמיד בפני מועמד הגיור אתגר אחד ויחיד. רק לאהוב. כל אחד. כמוך ממש. זה הכל.

כמוך. לרצות בשבילו מה שאתה רוצה בשביל עצמך, להתפלל עליו באותה התלהבות ובאותה עוצמה. כמוך. להצטער בצערו בעת מחלה,

פגיעה או כל מקרה מצער אחר ממש כמו שאתה מצטער כאשר אתה עצמך חווה כאב וצער. לעזור לו בפועל - בכסף, בטרחה. כמוך. לשמוח בשמחתו כאשר הוא זוכה בפרס, מקבל קידום במשרד, מקבל את הציון הטוב ביותר בכיתה - טוב גם מזה שלך.

כמו הגוי, גם הלל התחכם קצת. הוא נתן אתגר כזה, שבאמת צריך את כל התורה כולה כדי לעמוד בו. כל התורה - באיכות, לא בכמות. כלומר: לקיים את המצווה הזו, אפשר רק אם מפנימים את העיקר הגדול של התורה, את המכנה המשותף של כל המצוות, והוא: להגביה ולהעלות הנפש על הגוף.

גוף - הכוונה לא לבשר ודם בלבד, אלא גם לנפש הבהמית ולתכונות האופי, כל מה שמגדיר אותי כשונה מחברי. נפש - הכוונה לנפש הא-לוהית, חלק א-לוה ממעל, מהות א-לוהית שלא נולדה מכוחי ולא קשורה לכישרונותי או לתכונותי אלא רק נטועה בי, נתונה לי במתנה. לי, וגם לחברי. לי, וגם לכל יהודי אחר. המהות הזו אחת, והיא הופכת אותנו לאחים.

כל עוד קיימות חומות של גוף והגדרה עצמית ביני ובין הזולת, הרי שכל רגש שמתעורר בי כלפיו מוכרח לעבור דרכן ולשלם להן “מס”. מס גוף שכזה, משהו שנותן לי תועלת, שמתחבר לאינטרס שלי, שמועיל לי באיזושהי צורה. או כסף, או כבוד, או הנאה, אפילו עצם התענוג שבידיעה שאני איש נחמד ונעים לבריות. גם זה גוף, גם זה קשור אליי ולא אל הזולת, ולכן גם זה - בהגדרה - מפריד ביני לבינו. שומר עליי בצד אחד של החומה, ועליו בצד השני.

כדי להגיע אל הדבר הגדול הזה, יסוד ושורש כל התורה, כדאי לחזור על הפרקים האחרונים (כט-לא) - הביטוש, המרירות, הביטול. כל אלו תורמים להעברת הפוקוס מגוף לנשמה, ומאפשרים לקסם לקרות.

מה הדרך להעיר לאחרים בלי לחטוף את זה בחזרה כמו בומרנג? ראיתי פעם חסידים יושבים יחד בהתוועדות, שופכים אש על זה, ואחר כך קמים לרקוד יחד... איך זה קורה?

עבור רובנו, להעיר לאדם אחר היא משימה מאוד לא נעימה. לא פעם אנחנו עושים את החשבון בראש ומחליטים מראש לוותר, להתקפל, להעמיד פנים שכלום לא קרה. החבר שגר אתי בחדר ימשיך לפזר את הגרביים שלו על כל הרצפה, זה בסדר. אחותי תמשיך להרעיש עם החברות שלה בדיוק כשאני מנסה ללמוד למבחן, עדיף כך. למה? כי בדרך השנייה כבר ניסינו ללכת פעם או פעמיים, וראינו כמה שזה מסובך.

אתה מעיר, והוא תוקף. אתה רק רצית לתאם ציפיות, והוא כבר בטוח שאתה שונא אותו. אתה מתכוון לטובה, רוצה להראות לו איפה הוא טועה, והוא לא רוצה לראות אותך יותר. כשמביאים בחשבון שיש לנו בתורה מצווה, ממש מצווה, להוכיח את מי שנכשל בהתנהגות לא ראויה – התסבוכת הזו הופכת לבעיה של ממש. נסה לדמיין את עצמך מעיר לחבר שעשה מעשה לא הגון או נכשל בחטא, ונשאר חבר שלו גם לאחר מכן.

כבר רבי אלעזר בן עזריה הכיר בקושי הגדול, ואמר: "תמהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח" (ערכין טז, ב). אם לא יודעים, אז פטורים. עדיף לשתוק מאשר לגרום נזק.

אדמו"ר הזקן מסביר שהכל שאלה של אהבה. כשהיחסים קרירים או מוגבלים לאינטרסים משותפים, אין שום אפשרות לתוכחה יעילה. כל אבן מצד אחד של החומה (חומת הגוף, ראה שאלה 62) תיענה בצרור מן הצד השני. אבל כשיש אהבת ישראל בוערת, כששניכם נמצאים באותו צד, כשאתם אחים ממש – אז אין גבול למה שאתם מוכנים לשמוע אחד מהשני.

זה ההסבר למה שראית בהתוועדות. אצל חסידים, האהבה היא במינון גבוה. וכשמתוועדים ואומרים לחיים, היא מתפרצת מבפנים החוצה ולפעמים גם גורמת להם "לאכול" אחד את השני מתוך אהבה וכאב אמיתיים. ובאמת, איך אדם יכול לשתוק כשהוא רואה את אחיו הורס לעצמו את החיים?

כל זה רמוז כבר בתורה. כתוב: "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא יט, יז). אם כן, לפני שתוכיח שאל את עצמך: האם אתה מוכיח את "עמיתך"? אדם שהוא עמית שלך, קרוב אליך, אח? אם לא, עזוב את התוכחה בצד ושב אתו להתוועדות. לא משנה כמה חמור המצב שבו הוא נמצא, רק אהבה אמיתית תאפשר לך להשפיע עליו.

הנה, על ידי קיום הרבירים הנזכרים לעיל, להיות גופו נבזה ונמאס בעיניו, רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לברה, הרי זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" לכל נפש מישראל – למגדול ועד קטן.

כי מאחר שגופו נמאס ומחעב אצלו, והנפש והרוח מי יודע גרלתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים, כשגם שכלן מהאימות, ואב אחד לכלנה, ולכן נקראי כל ישראל "אחים" ממש, מצד שרש נפשם כה' אחד; רק שהגופים מחלקים, ולכן, העושים גופם עקר ונפשם טפלה – אי אפשר להיות אהבה ואחווה אמיתית ביניהם, אלא התלויה בדבר לברה.

זהו שאמר הלל הזקן על קיום מצוה זו: "זהו כל התורה כלה, ואיך פרושא הוא כו'". כי יסוד ושרש כל התורה – הוא להנבית ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עקרא ושרשא רכל עלמין; וגם, להמשיך אור־אין־סוף בדרך הוא בכנסת ישראל, כמו שיתבאר לקמן, דהינו, במקור נשמות כל ישראל, למהוי אחר באחד דוקא, ולא כשיש פרוד חס ושלום בנשמות, דקדשא־ברוך הוא לא שריא באתר פנים, וכמו שאומרים: "כדכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך", וכמו שנתבאר במקום אחר באריכות:

ומה שכתוב בגמרא, שמי שרואה בחברו שחטא – מצוה לשנאתו, וגם לומר לדבו שישנאהו, הינו – כחברו בתורה ומצות, וכבר קים בו מצות "היבית תוכיח את עמיתך" – עם שאתך בתורה ומצות, ואף־על־פי־כן לא שב מתטאו, כמו שכתוב בספר חרדים, אכל מי שאינו חברו ואינו מקרב אצלו, הנה על זה אמר הלל הזקן: "הוי מתלמידיו של אהרן, אהב שלום וכו', אהב את חבריו ומקרבן לתורה", לומר, שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו, ולכן נקראים בשם "בריות" בעלמא – צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה, וכלי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'; והן לא – לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים.

וגם המקרבים אליו והוכיחם ולא שבו מענותיהם שמצוה לשנאתם – מצוה לאהבם גם כן, ושתייהן הן אמת: שנאה – מצד הרע שבהם, ואהבה – מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם, שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית, וגם, לעורר רחמים בלבו עליה, כי היא בבחינת גלות בתוך הרע מסטרא אחרא הגובר עליה ברשעים, והרחמנות – מכטלת השנאה ומעוררת האהבה, כנודע ממה שכתוב: ל"עקב אשר פדה את אברהם" [ולא אמר דוד המלך עליו השלום: "תכלית שנאה שנאתים וגו'"], אלא על המעים והאפיקורסים, שאין להם חלק באלהי ישראל, כדאיתא בגמרא ריש פרק טו דשבט]:

